

УДК 378.147:159

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА

Байбекова Н.Р.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

У статті висвітлюються актуальні питання процесу формування професійного образу майбутніх психологів, який відбувається в процесі фахового навчання. Тому завдання вищих навчальних закладів вбачається в тому, щоб забезпечити майбутніх психологів необхідними умовами для активізації розвитку професійної Я-концепції.

Ключові слова: образ, психолог-консультант, Я-концепція.

ФОРМИРОВАНИЕ ОБРАЗА ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА

Байбекова Н. Р.

В статье освещаются актуальные вопросы процесса формирования профессионального образа будущих психологов, который происходит в процессе профессионального обучения. Поэтому задача высших учебных заведений рассматривается в том, чтобы обеспечить будущих психологов необходимыми условиями для активизации развития профессиональной Я-концепции.

Ключевые слова: образ, психолог-консультант, Я-концепция.

THE FORMATION OF THE IMAGE OF THE PSYCHOLOGIST-CONSULTANT

N. R. Baybekova

The article is devoted to the topical issues of the process of formation of professional perception of future psychologists, which occurs in the course of vocational training. Therefore, the task of higher education institutions is considered to ensure that future psychologists with the necessary conditions to foster the development of professional self-concept.

Keywords: image, psychologist-consultant, self-concept.

Вступ. Професія психолога – особлива професія. На це вказують усі без винятку дослідники, що займаються розробками проблем етичного, психологічного характеру професійної діяльності даних спеціалістів. Особливості ці пов'язані, в першу чергу, з тим, що психологу доводиться працювати з людьми в незвично важких у моральному плані ситуаціях: коли у клієнта трапляється біда, хвороби або виникає життєво-ціннісна дезорієнтація. В галузі сучасної психології актуальним стає вивчення можливостей підготовки фахівців у нових умовах, коли змінюються вимоги до суб'єктів професійної діяльності, до їх активності, свідомості та відповідальності за власний професійний і особистісний ріст.

Загальна постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Успішність психологів-консультантів у трудовій діяльності залежить від удосконалення процесу формування готовності до особистісного стилю діяльності спеціаліста. Щоб іти в ногу з часом, майбутній професіонал цієї сфери має завжди прагнути до збагачення своїх знань, удосконалення власної професійної майстерності. Він мусить відчувати життєвий пульс сьогодення і спрямовувати свою професійну діяльність у русло постійного творчого пошуку. Психолог-консультант – це людина індивідуально-творчого стилю життя, який властивий особистостям з виразними особистісними характеристиками, адекватною, іноді навіть високою самооцінкою, людям цілеспрямованим, з розвинутими і різноманітними потребами й інтересами, що здатні приймати нетривіальні рішення, добре адаптуються в новому середовищі, не втрачаючи своєї самобутності [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показав, що існує багато досліджень науковців-дослідників, які стверджують, що професія психолога-консультанта у різних сферах консультативної діяльності висуває високі вимоги до тих, хто вирішив присвятити їй своє життя (Г.С. Абрамова, Ю.Є. Альошина, О.Ф. Бондаренко, Р. Джордж, Т. Крістіані, К. Роджерс, В.В. Рибалка, Г.О. Хомич та інші). Саме тому за час навчання у вищому навчальному закладі студенти повинні не тільки набути необхідні знання з фахових дисциплін, а й розвинути відповідні психологічні якості, сформува-

ти позитивне ставлення до майбутньої професії, від чого в повній мірі буде залежати успішність творчої реалізації в практичній діяльності (С.Д. Максименко, В.Г. Панок, Н.І. Пов'якель, Н.В. Чепелева та інші).

Мета статті полягає у розкритті образу психолога-консультанта.

Виклад основного матеріалу статті. Найважливішими складовими професійної діяльності психолога-консультанта є якості його особистості. Їх розвиток та інтеграція в процесі професійного становлення призводять до формування системи професійно-значущих якостей. Я-концепція формується під впливом життєвого досвіду людини, перед усім відносин батьків і дітей, однак достатньо рано вона сама набуває активну роль, впливаючи на інтерпретацію цього досвіду, на ті цілі, які індивід ставить перед собою, на відповідну систему очікувань, прогнозів відносно майбутнього, оцінку їх досягнень і тим самим на власну самооцінку. Співвідношення понять концепції і самоусвідомлення точно не визначено. Часто вони виступають як синоніми. Разом з тим існує тенденція розглядати я-концепцію на відміну від самоусвідомлення, як результат кінцевого продукту в процесі самоусвідомлення.

І.П. Андрійчук досліджувала проблему формування позитивної Я-концепції у процесі професійної підготовки психологів. Модель особистості психолога містить у собі важливі особистісні риси та якості, які вона об'єднує у поняття позитивна Я-концепція, показниками якої є адекватність і сталість самооцінки, високий рівень самоповаги, домінування інтернальних тенденцій локусу контролю, відсутність внутрішньоособистісних проблем та особистої тривожності [4].

З.Л. Становських проводила дослідження динаміки уявлень про себе та образу «Я-професіонал» в процесі професійного становлення психологів. В результаті вона з'ясувала, що образ професіонала з часом навчання у вищому навчальному закладі стає менш ідеалізованим, більш диференційованим та структурованим. Згідно з її гіпотезою, «кожний процес професійного навчання повинен містити можливість актуалізації кризи ідентичності» [7; с. 50].

Згідно з концепцією Є. Чорного, істинна професійна ідентичність характеризується аутентичною поглибленістю у професійну самореа-

лізацію. Звідси основне завдання професійної підготовки психологів він вбачає в актуалізації професійної рефлексії на професійну ідентичність [8; с. 37].

Процес формування професійної самосвідомості майбутніх психологів відбувається в процесі фахового навчання. Тому завдання вищих навчальних закладів вбачається в тому, щоб забезпечити майбутніх психологів необхідними умовами для активізації розвитку професійної Я-концепції.

З огляду на вище зазначене, Т.П. Іванова вважає, що провідними психолого-педагогічними умовами формування професійної Я-концепції в умовах професійної підготовки майбутніх психологів є: реалізація діалогічного підходу до організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, допомога студентам в актуалізації професійної рефлексії на фахове самовизначення, включення в навчальний процес активних методів формування особистості.

Г.С. Абрамова так характеризує роботу психолога: «Робота практичного психолога дуже специфічна своїм предметом – індивідуальністю людини. Специфічність виявляється у тому, що сам психолог теж виступає як індивідуальність, як людина, що має на неї повне право. У цьому значенні виникає безліч проблем, пов'язаних з соціальним статусом професії практичного психолога. Наприклад, проблема критеріїв ефективності його роботи, рівня кваліфікації, кінець кінцем – проблеми підготовки практичних психологів». [1; с. 388]. Ця дослідниця визначає модель професійної діяльності ідеального психолога, що складається з десяти положень:

- цілі психологічної допомоги;
- реакції практичного психолога в ситуації професійної діяльності;
- світогляд (концепція) практичного психолога;
- культурна продуктивність практичного психолога;
- конфіденційність;
- обмеження в діяльності практичного психолога;
- міжособистісний вплив в роботі практичного психолога;
- людська гідність;
- знання узагальненої теорії;
- ставлення до узагальненої теорії [1; с. 389].

Нами було проведено анкетне дослідження на основі аналізу якого 47,02 % досліджуваних вважають, що психолог консультант має образ досвідченого, висококваліфікованого спеціаліста, стримана людина, яка викликає та втілює довіру, має високий рівень IQ; 37,5 % психолог-консультант – ввічлива та доброзичлива людина, яка володіє життєвим досвідом, вміє не нав'язувати свою думку, толерантний, уважний, урівноважений, з високими моральними цінностями, має охайний вигляд; 15,48 % досліджуваних вважають, що психолог-консультант розуміючий спеціаліст з гарною не заплямованою репутацією.

У роботах вітчизняних і зарубіжних авторів формування образу психолога визначається як відносно стабільна, більшою або меншою мірою усвідомлена і така, що переживається як неповторна, система уявлень індивіда про себе, на основі якої він будує свою взаємодію з іншими людьми і ставиться до себе.

У структурі «Я-концепції» виділяються різні аспекти: когнітивний (знання про себе) і емоційний. У ході життя людина пізнає себе і накопичує про себе знання, які складають змістовну частину її уявлень щодо себе – її «Я-концепцію». Емоційний компонент включає переживання з приводу знань про себе, що виникли, і характеризується емоційно-оцінним підґрунтям. При цьому «Я-концепція» містить у собі три компоненти: когнітивний компонент – уявлення щодо своїх здібностей, зовнішності, соціальної значущості (самосвідомість, самоідентифікація); емоційно-оцінний компонент – самооцінка, самовідношення (самоповага, самокритичність, себелюбність); поведінковий – саморегуляція, самореалізація, самовиховання.

Професійна «Я-концепція» визначається як сукупності уявлень суб'єкта про свою життєву позицію, перспективи і цінності у контексті здійснення обраної професійної діяльності. На підставі проведеного теоретичного аналізу закономірностей розвитку і становлення структури «Я-концепції» можна припустити, що професійна «Я-концепція» також має аналогічну структуру і свою специфіку формування: когнітивний компонент – уявлення про свої професійні здібності та можливості, самоідентифікація з представниками професійної групи та професійною діяльністю; емоційно-оцінний компонент – самовідношення до себе як до професіонала, емоційна ідентифікація з професійним середовищем;

поведінковий (реалізаційний) компонент – прагнення бути зрозумілим, визначення стилю діяльності, підвищення свого професійного статусу, встановлення професійного контакту з різними партнерами по професійному спілкуванню.

Висновки. Професія сучасного психолога-консультанта пред'являє безліч різних вимог до особистості самого психолога. У сучасних умовах йому доведеться вирішувати безліч непростих завдань пов'язаних з професійною діяльністю, з удосконаленням особистих якостей та формування свого образу. Чим більше консультант знає про себе, тим краще зрозуміє своїх клієнтів і навпаки – чим більше консультант знає своїх клієнтів, тим глибше розуміє себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г.С. Практическая психология. / Г.С. Абрамова – Екатеринбург : Деловая книга, 1999. – С. 512.
2. Акмеология: методология, методы и технологии: материалы научной сессии, посвященной 75-летию члена-корреспондента РАО, Президента МААН Н.В. Кузьминой / [под общей редакцией вице-президента МААН, заслуженного деятеля науки РФ, доктора психологических наук, профессора. А.А. Деркача]. – М.: РАГС, 1998. – 230 с.
3. Андрійчук І.П. Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: автореферат дисертації / І.П. Андрійчук // Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2003. – С. 20.
4. Іванова Т.П. Я-концепція як складова професійної свідомості психологів / Т. П. Іванова // Соціальна психологія. – № 9, 2007. – С. 36-39.
5. Кочубейник О.М. Культурний еталон буття особистості та його вплив на “Я”- концепцію // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України за ред. Максименка С.Д. – К. : Волинські береги. – 2000. – Т. 2. – Ч. 3. – С.42-48.
6. Реан А.А. Психология изучения личности. / А.А. Реан - СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – С. 288.
7. Становських З.Л. Актуальні проблеми професійного становлення особистості майбутніх практичних психологів // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 16-17 травня «Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психо-